

STAVOVI PREMA ODGOJNO-OBRAZOVNOJ INTEGRACIJI UČENIKA S OŠTEĆENIM SLUHOM

Mirjana Uzelac

Originalni znanstveni članak

Zavod za školstvo
Ministarstvo prosvjete, kulture i
športa, Republike Hrvatske

UDK: 376.33
Primljeno: 6.10.1992.

Branko Radovančić

Fakultet za defektologiju

Sažetak

U članku su prikazani rezultati ispitivanja stavova učenika s oštećenim sluhom i učenika bez oštećenja sluha prema odgojno- obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom. Ispitivanje je provedeno u prostoru od 17 varijabli (indikatora stavova), koje se mogu grupirati na one koje se odnose na spremnost učenika koji čuju da prihvate učenika s oštećenim sluhom, zatim u one koje se odnose na pripremljenost redovne osnovne škole da prihvati učenike s oštećenim sluhom, te one koji se odnose na sposobnosti učenika s oštećenim sluhom potrebne za uspješno svladavanje nastavnog programa. Isto tako nekoliko se varijabli odnosi na socijalizacijske efekte škole, kao i na neke opće karakteristike učenika s oštećenim sluhom.

Uzorak učenika s oštećenim sluhom brojio je 54 ispitanika, a uzorak učenika koji čuju 52 ispitanika. Podaci su obrađeni uz pomoć faktorske analize. Bliskost faktorskih prostora u uzorku ispitanika s oštećenim sluhom i u uzorku ispitanika koji čuju, analizirana je Tucker-ovom metodom kongruencije. Analiza rezultata je pokazala da su u oba uzorka ispitanika izolirana po četiri faktora. Struktura izoliranih faktora u jednom odnosno u drugom uzorku ispitanika, značajno se razlikuje. To je potvrdila i kongruencija faktorskih prostora koja je pokazala da se niti jedan par faktora ne može smatrati kongruentnim.

1. UVOD

Odgojno obrazovna integracija djece s teškoćama u razvoju, pa tako i djece s oštećenim sluhom, je svjetski proces koji u našoj zemlji uzima maha od unatrag dvadesetak godina. Taj proces nije nastao slučajno. On je rezultat znanstvenih spoznaja i humanističkih socijalno-filozofskih gledišta naprednih ljudi, snažnog utjecaja roditelja djece s teškoćama u razvoju, samih osoba s teškoćama kao i društva i organizacija koje djeluju u korist osoba s teškoćama. Snažan podsticaj odgojno-obrazovnoj integraciji djece

s oštećenim sluhom dali su stručnjaci, koji su u svojim istraživanjima dijete sagledavali multi-dimenzionalno tako da su oštećenje sluha i njegove negativne posljedice predstavljale dimenzije psihosocijalnog prostora ličnosti, koje su promatrane zajedno s ostalim dimenzijama ličnosti. Takav pristup omogućio je spoznaju da dijete s oštećenim sluhom ima više sličnosti nego razlika s djetetom koje čuje, te sve više prevladava mišljenje da je ostvarenju odgojno-obrazovnih ciljeva u radu s djecom s oštećenim sluhom bliža redovna od specijalne škole.

Iako je pokret odgojno-obrazovne integracije djece s oštećenim sluhom zasnovan na znanstvenim spoznajama, neki stručnjaci prilaze mu s velikim oprezom ili ga uopće ne prihvaćaju. Rasprave s oprečnim pristupom pokretu integracije, dale su niz argumenata "za" i "protiv" integracije, odnosno istakle su niz prednosti i nedostataka koje ima redovna i specijalna škola. U dosadašnjim raspravama može se primijetiti da odgojno-obrazovna integracija djece s teškoćama u razvoju ima veći broj pobornika i argumente "za", ali se ističe da ona uvijek predstavlja rizik koji se može smanjiti, kako kaže Stančić (1982), kreiranjem takvih pretpostavki koje će rizik integriranog odgoja svesti na najmanju moguću mjeru, a u specijalne škole uvesti što je moguće više elemenata integracije, te u načelu smještaj u specijalne škole kad god je to moguće treba izbjegavati. Uključivanje djeteta s oštećenim sluhom u redovnu školu ne znači istovremeno i ostvarivanje cilja odgojno-obrazovne integracije, a još manje znači ostvarivanje socijalne integracije (što je krajnji cilj, svih postupaka u radu s djetetom) i ne može se očekivati čak ni onda kada je došlo do ostvarivanja cilja odgojno-obrazovne integracije, jer škola nije isto što i društvena sredina.

Odgojno-obrazovnu integraciju možemo shvatiti kao sredstvo ili kao fazu u postizanju socijalne integracije. Njezin cilj nije jednostavno ostvariti jer u društvu još uvijek postoje snažni segregacijski mehanizmi koje je potrebno sustavno mijenjati. Odgojno-obrazovna integracija djece s oštećenim sluhom ponajprije se provodi zbog njih samih, zato djeca moraju biti u središtu pozornosti, odnosno trebaju biti aktivno uključeni u taj proces. Da bi dijete s oštećenim sluhom iskoristilo sve prednosti koje mu pruža redovna škola, potrebno je znanstveno ispitati i osigurati sve pretpostavke da se takav cilj ostvari. Pretpostavke za uspješno provođenje odgojno-obrazovne integracije djece s oštećenim sluhom identificirane su i teorijski razrađene. One se načešće dijele na organizacijske, objektivne i subjektivne pretpostavke. Takva podjela je teorijska jer se one u praksi prepliću i

međusobno uvjetuju. Ovaj rad se bavi jednim segmentom subjektivnih pretpostavki integracije, koja se odnosi na stavove učenika s oštećenim sluhom i učenika koji čuju, prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom. Dakle, stavovi su temelj subjektivnih pretpostavki integracije. Oni mogu biti formirani pod različitim utjecajima pa mogu biti različito usmjereni u svom djelovanju prema integraciji. Oni integracijske procese mogu ubrzati ali mogu djelovati i kao kočnica. Uspješna odgojno-obrazovna integracija djece s oštećenim sluhom podrazumijeva njihovo aktivno i kompetentno participiranje u savladavanju nastavnih programa. Da bi se to postiglo potrebno je pripremiti školu, učenike bez teškoća u razvoju i nastavnike a poseban naglasak treba staviti na pripremu učenika s oštećenim sluhom kao i na osiguranje dodatne stručne pomoći takvom djetetu u tijeku odgojno-obrazovnog procesa

Tijekom pripremanja djeteta za integraciju posebnu pažnju treba posvetiti formiranju pozitivnih stavova djeteta prema boravku i radu u redovnoj školi, jer bez obzira što dijete s oštećenim sluhom svojim sposobnostima može biti kompetentno za savladavanje nastavnih programa redovne škole, ukoliko ono ima nepovoljne stavove prema boravku u njoj, integracija neće uspjeti. Iskustva u radu pokazuju da neki učenici s oštećenim sluhom žele ići u redovnu školu, dok neki radije žele ostati u specijalnoj školi iako prema svojim sposobnostima mogu udovoljiti svim zahtjevima redovne škole. Zato je odluka o integraciji djeteta s oštećenim sluhom vrlo delikatna i treba biti zasnovana na svestranom ispitivanju svih sudionika u odgojno-obrazovnom procesu.

Ispitivanja stavova učenika s oštećenim sluhom prema svojoj odgojno-obrazovnoj integraciji vrlo su rijetka kako u svijetu tako i u našoj zemlji. Budući da različiti ekonomski, kulturni, politički i drugi uvjeti u različitim zemljama različito utječu i na formiranje stavova ljudi o nekom problemu, pa tako i o odgojno-obrazovnoj integraciji, svjetska iskustva ne možemo nekritički prenijeti na naše prilike. Zato smo se u iznošenju rezultata

stavova učenika prema odgojno-obrazovnoj integraciji djece s oštećenim sluhom, opredijelili za ona istraživanja koja su provedena u našoj zemlji.

Prvo sustavno istraživanje stavova učenika s teškoćama u razvoju prema svojoj odgojno-obrazovnoj integraciji provela je Oberman-Babić 1987.godine. Autorica je svojim istraživanjem obuhvatila slijepe, gluhe i tjelesno invalidne učenike, koji su polazili specijalne osnovne škole. Rezultati istraživanja su pokazali da stavovi učenika specijalnih škola prema svojoj odgojno-obrazovnoj integraciji nisu povoljni te da su u značajnoj mjeri prisutni nesigurni stavovi kada se radi o prihvaćanju djece s teškoćama u razvoju od strane učenika bez teškoća u razvoju. Nije utvrđena razlika u stavovima učenika s obzirom na spol ali su ustanovljene razlike u odnosu na kategorije. Najnepovoljnije stavove prema svojoj odgojno-obrazovnoj integraciji imali su slijepi i tjelesno invalidni učenici dok su gluhi učenici imali također nepovoljne stavove ali povoljnije od slijepih i tjelesno invalidnih.

Originalno istraživanje provela je Uzelac 1989.godine. Originalnost istraživanja sastoji se u tome što su prvi put u nas ispitivani stavovi učenika s oštećenim sluhom koji su već integrirani u redovne osnovne škole u Zagrebu. Autorica je željela utvrditi razlike u stavovima učenika s oštećenim sluhom i učenika koji čuju, prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom. Ispitivanje je provedeno u manifestnom prostoru od 22 varijable (indikatora stavova). Diskriminativna analiza je pokazala da se učenici međusobno značajno razlikuju, te da učenici koji čuju imaju nešto povoljnije stavove o odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom od njih samih.

2. PROBLEM I CILJ ISTRAŽIVANJA

Odgojno-obrazovna integracija djece s oštećenim sluhom, intenzivnije se sprovodi već dvadesetak godina. Praćena je nizom problema objektivne i subjektivne naravi. Možemo slobodno reći da je njezino provođenje plod rada stručnjaka entuzijasta

koji se maksimalno trude da integracija bude što uspješnija. Međutim odgojno-obrazovna integracija djece s oštećenim sluhom zahtijeva veliki angažman svih sudionika integracije, osiguranje objektivnih pretpostavki kao i razumijevanje društva u cjelini. Ovaj proces nije adekvatno praćen sustavnim znanstvenim istraživanjima koji bi rasvijetlili mnoge nedoumice i probleme koji se javljaju i koji najteže pogađaju dijete s oštećenim sluhom u redovnoj školi. Zato je osnovni cilj ovoga rada utvrditi latentnu strukturu stavova učenika s oštećenim sluhom i njihovih vršnjaka koji čuju prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom, kao i utvrditi kongruenciju latentnog prostora stavova u uzorcima ispitanika. Tako ćemo pokušati doprinijeti rasvjetljavanju jedne karike u lancu koji čini odgojno-obrazovnu integraciju djece s oštećenim sluhom.

3. METODE RADA

3.1. Ispitanici

Uzorke ispitanika činili su učenici s oštećenim sluhom integrirani u redovne škole grada Zagreba i učenici bez oštećenja sluha koji su pohađali razredni odjel u kojem su bili integrirani učenici s oštećenim sluhom.

3.1.1. Uzorak učenika s oštećenim sluhom

Uzorak učenika s oštećenim sluhom odabran je temeljem ovih kriterija:

- da je u učenika dijagnosticirano oštećenje sluha,
- da su učenici integrirani u odjele redovne osnovne škole u gradu Zagrebu
- da učenici polaze odjele u redovnoj osnovnoj školi od III do VIII razreda.

Uzorak, formiran na temelju navedenih kriterija, broji 54 ispitanika.

3.1.2. Uzorak učenika koji čuju

Uzorak učenika bez oštećenja sluha formiran je temeljem ovih kriterija:

- da su učenici polaznici odjela od III do VIII razreda redovne osnovne škole grada Zagreba,
- da je u njihovom odjelu integriran barem jedan učenik sa oštećenjem sluha,
- metodom slučajnog izbora u svakom odjelu odabrano je onoliko učenika koji čuju koliko je bilo integrirano učenika s oštećenim sluhom.

Tako izabrani uzorak brojio je 52 ispitanika. Dva ispitanika su zbog tehničkih razloga izbačena iz uzorka.

3.2. Mjerni instrument

Stavovi učenika s oštećenim sluhom i učenika koji čuju ispitivani su pomoću modificiranog Anketnog lista¹ koji je kreiran u Fakultetu za defektologiju u Zagrebu. Anketni list kao mjerni instrument je sustav od 17 varijabli (tvrdnji) Likertovog tipa. Na tvrdnje iz anketnog lista ispitanici su se mogli opredijeliti za jedan od ponuđenih odgovora (potpuno se slažem, uglavnom se slažem, ne mogu se odlučiti, uglavnom se ne slažem i uopće se ne slažem). Ponuđeni odgovori su imali redosljed u zavis-

nosti od postavljene tvrdnje, tako da je odgovor na prvom mjestu uvijek značio najpovoljniji stav u smislu integracije učenika s oštećenim sluhom, dok je odgovor na petom mjestu uvijek značio najnepovoljniji stav. Izuzetak od tog pravila nalazimo samo kod prve tvrdnje. Upute ispitivača ispitanicima bile su jasne i nedvosmislene.

3.3. Metode obrade podataka

Za sve primjenjene varijable u oba uzorka ispitanika, izračunati su osnovni statistički parametri a normalna distribucija rezultata testirana je Kolmogorov-Smirnovljevim testom. Podaci su zatim obrađeni metodom faktorske analize. Upotrebljena je Hotellingova metoda glavnih komponenata. Broj latentnih dimenzija stavova učenika određen je pomoću PB kriterija Štaleca i Momirovića (1971). Karakteristični vektori pridruženi karakterističnim korjenovima značajnim po PB kriteriju zarotirani su u skladu s orthoblique solucijom. Kongruencija faktorskih prostora izvršena je Tuckerovom metodom kongruencije.

4. REZULTATI I DISKUSIJA

4.1. Analiza rezultata učenika s oštećenim sluhom

4.1.1. Frekvencije i postoci odgovora

Tablica 1

Frekvencije i postoci odgovora ispitanika na postavljene tvrdnje

Varijable	1		2		3		4		5	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
ST-01	4	7	3	6	9	17	9	17	29	54
ST-02	1	2	0	0	6	11	11	20	39	72
ST-03	2	4	1	2	5	9	14	26	32	59
ST-04	0	0	5	9	7	13	10	19	32	59
ST-05	0	0	3	6	6	11	13	24	32	59
ST-06	0	0	0	0	12	22	10	18	32	59
ST-07	0	0	1	2	10	18	12	22	31	57
ST-08	1	2	0	0	4	7	10	18	39	72

¹ Anketni list se može dobiti kod autora.

Nastavak Tablice 1

Varijable	1		2		3		4		5	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
ST-09	0	0	6	11	3	6	13	24	32	59
ST-10	5	9	3	6	7	13	14	26	25	46
ST-11	0	0	1	2	6	11	16	30	31	57
ST-12	2	4	2	4	9	17	5	9	36	67
ST-13	0	0	0	0	8	15	5	9	41	76
ST-14	4	7	3	6	15	28	16	30	16	30
ST-15	2	4	2	4	6	11	16	30	28	52
ST-16	3	6	6	11	13	24	9	17	23	43
ST-17	1	2	1	2	8	16	5	9	39	72

Zorni uvid u manifestne rezultate stavova učenika s oštećenim sluhom prema svojoj odgojno-obrazovnoj integraciji pružaju rezultati u Tablici 1. Već površnim pregledom ove tablice možemo zapaziti da se frekvencije ispitanika gomilaju u petoj kategoriji odgovora na tvrdnje iznesene u Anketnom listu. Kao što smo prije napomenuli odgovori u kategoriji jedan znače povoljne

stavove učenika u smislu integracije a odgovori u kategoriji pet nepovoljne, dok su u kategoriji tri uvijek neutralni odgovori. Smatramo da je suviše detaljnije interpretirati ovu tablicu jer njezini rezultati, sami po sebi, dovoljno ilustriraju svu "tragičnost" integracije učenika s oštećenim sluhom koja se provodi u našim uvjetima.

4.1.2. Interkorelacije indikatora stavova

Tablica 2

Matrica interkorelacija indikatora stavova

Varijable	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1																	
2	.08																
3	.54	.15															
4	.30	.14	.09														
5	.41	.20	.30	.22													
6	.36	-.08	.19	.34	.39												
7	.37	-.08	.54	.16	.11	.33											
8	-.04	-.13	.09	.25	.03	.32	.21										
9	.07	-.16	.03	.32	.15	.19	.14	.08									
10	.13	-.24	-.14	.22	-.10	.13	-.02	.15	.36								
11	.13	-.08	.26	.07	.06	.10	.24	.12	.43	.29							
12	.28	.12	.05	-.11	-.10	-.24	-.03	-.22	-.09	.25	.28						
13	.18	.03	.23	-.21	.01	-.06	.24	-.04	.24	-.14	.33	.11					
14	-.03	-.28	.12	-.13	-.20	-.06	.19	.04	.04	.23	.01	-.12	.09				
15	.13	.11	.36	.01	-.03	-.17	.22	.00	.17	-.18	.35	-.06	.50	.05			
16	.50	.09	.30	.07	.28	.16	.27	.09	.35	.20	.12	.23	.16	.04	.15		
17	.18	.26	.15	.16	-.20	-.15	.11	.08	.00	-.03	.38	.41	.14	-.06	.32	-.10	

Kako je korelacijska matrica temelj za vršenje daljnjih transformacija rezultata u toku provođenja faktorske analize, ona je izračunata na temelju standardiziranih i normaliziranih brutto rezultata istraživanja. Značajnost koeficijenata korelacije koji su veći od .27 mogu se smatrati statistički značajnim na .05 razini značajnosti.

Korelacijska matrica ne pokazuje veliku konzistentnost. Od 127 koeficijenata korelacije samo njih 30 je statistički značajno. Ipak možemo uočiti nekoliko grupa varijabli koje su međusobno značajno povezane što asocira na zaključak da primjenjene varijable definiraju nekoliko segmenata prostora stavova učenika.

4.1.3. Dijagonalna matrica karakterističnih korijenova

Tablica 3

Karakteristični korijenovi (LAMBDA), postotak zajedničke varijance (%) i kumulativni postotak zajedničke varijance (KUM), matrice interkorelacija varijabli

Red. br. varijable	LAMBDA	%	KUM	Red. br. varijable	LAMBDA	%	KUM
1	3.38	.20	.20	10	.57	.03	.86
2	2.27	.13	.33	11	.54	.03	.90
3	1.93	.11	.44	12	.43	.02	.92
4	1.67	.10	.54	13	.40	.02	.94
5	1.41	.08	.63	14	.32	.02	.97
6	1.24	.07	.70	15	.25	.01	.98
7	.87	.05	.75	16	.20	.01	.99
8	.77	.05	.80	17	.10	.01	1.00
9	.64	.04	.83				
x zadnja značajna LAMBDA							

Pregledom tablice 3, moguće je utvrditi da je prostor od 17 indikatora stavova reduciran na četiri značajne glavne komponente koje objašnjavaju 54% ukupnog varijabiliteta sus-

tava varijabli. To je za 1.18% više od najmanje zajedničke valjane varijance sustava. S obzirom na karakter varijabli količina valjane varijance može se smatrati zadovoljavajućom.

4.1.4. Inverzna dijagonala inverzne korelacijske matrice

Tablica 4

Unikviteti varijabli

Red br. varijable	Unikviteti	Red. br. varijable	Unikviteti
1	.26	10	.44
2	.59	11	.43
3	.41	12	.39
4	.49	13	.50
5	.53	14	.69
6	.51	15	.47
7	.55	16	.40
8	.59	17	.38
9	.38		
Suma SMC = 8.99; Postotak zajedničke valjane varijance = 52.82			

U Tablici 4, prikazana je unikna varijanca indikatora stavova koja je saturirana greškama ispitivanja, specifičnim faktorima i nepoznatim faktorima s kojima je povezana svaka varijabla. Suma SMC vrijednosti, ili najmanja količina zajedničke valjane varijance, iznosi 8.99 što čini

52.82% zajedničke valjane varijance u sustavu primjenjenih indikatora stavova. U Tablici 4 se uočava da su unikviteti varijabli različiti. Najmanji unikvitet iznosi .26 (varijabla ST-01) a najveći .69 (varijabla ST-14).

4.1.5. Komunaliteti indikatora stavova

Tablica 5

Komunaliteti dobiveni metodom glavnih komponenta

Šifra varijabli	Komunaliteti	Šifra varijabli	Komunaliteti
ST-01	.65	ST-10	.75
ST-02	.53	ST-11	.60
ST-03	.65	ST-12	.69
ST-04	.44	ST-13	.56
ST-05	.57	ST-14	.39
ST-06	.63	ST-15	.61
ST-07	.54	ST-16	.37
ST-08	.25	ST-17	.52
ST-09	.48		

Komunaliteti predstavljaju veličinu varijance svake varijable koja je objašnjena izoliranim faktorima stavova učenika s oštećenim sluhom. Pregledom Tablice 5, možemo vidjeti da komunaliteti varijabli nisu visoki. Oni se

nalaze u rasponu od .25 do .75. Zamjećuje se međutim, da prevladavaju umjereno visoki komunaliteti što je za karakter primjenjenih varijabli sasvim zadovoljavajuće.

4.1.6. Matrica glavnih komponenta

Tablica 6

Ortogonalne projekcije indikatora stavova na glavne komponente

Šifra varij.	F1	F2	F3	F4	Šifra varij.	F1	F2	F3	F4
ST-01	.72	.07	-.29	.20	ST-10	.20	.28	.65	.46
ST-02	.08	-.26	-.61	.28	ST-11	.56	-.30	.43	.14
ST-03	.69	-.14	-.29	-.27	ST-12	.17	-.47	.07	.66
ST-04	.38	.42	-.05	.32	ST-13	.41	-.50	.10	-.35
ST-05	.42	.38	-.50	.04	ST-14	.05	-.00	.47	-.41
ST-06	.44	.65	-.10	-.05	ST-15	.43	-.55	.02	-.35
ST-07	.64	.05	.01	-.36	ST-16	.59	.09	-.02	.13
ST-08	.24	.36	.22	-.15	ST-17	.28	-.57	.04	.34
ST-09	.47	.18	.47	.07					

Matrica glavnih komponenta ne predstavlja realnu faktorsku soluciju (ortogonalne projekcije vektora varijabli na vektore glavnih kom-

ponenta), na osnovi koje se mogu interpretirati faktori prostora stavova. Zato ovu tablicu navodimo samo kao ilustraciju.

4.1.7. Orthoblique transformacija

Tablica 7

Varijable koje opisuju ekstrahirane faktore

	Varijable	PAP	ORP
1. FAKTOR	ST-01 Učenici s oštećenim sluhom u redovnoj osnovnoj školi mogu se uključiti samo u posebne razrede (odeljenja) i uspješno svladati redovni nastavni program	.71	.74
	ST-04 Najbolje bi bilo da svi slušno oštećeni učenici pohađaju specijalne škole	.57	.55
	ST-05 Za normalan rad u razredu redovne osnovne škole slušno oštećeni učenici predstavljaju smetnju	.76	.71
	ST-06 Slušno oštećeni učenik u redovnom razredu osnovne škole može loše djelovati na uspjeh čitavog razreda	.66	.66
	ST-16 Učenicima s oštećenim sluhom koji idu u redovnu osnovnu školu nastavnici trebaju "koješta" progledati kroz prste	.47	.53
	2. FAKTOR	ST-03 Štetna su nastojanja da se u redovne osnovne škole uključe i slušno oštećeni učenici	.58
ST-07 Redovnu osnovnu školu moguće je u potpunosti osposobiti za prihvata učenika s oštećenim sluhom		.55	.59
ST-13 Učenici bez smetnji u razvoju mogu imati prijatelja s oštećenim sluhom		.76	.73
ST-15 U redovnoj osnovnoj školi učenici s oštećenim sluhom doživjet će posebne neugodnosti od svojih vršnjaka bez smetnji u razvoju		.78	.76
3. FAKTOR	ST-08 Učenici redovne osnovne škole mogu se pripremiti da razumno prijateljski prihvate učenika s oštećenim sluhom	.30	.34
	ST-09 Slušno oštećeni učenici mogu postići isti školski uspjeh u redovnoj školi kao i učenici bez smetnji u razvoju	.61	.65
	ST-10 Neki slušno oštećeni učenici mogu postići bolji školski uspjeh od mnogih drugih učenika bez smetnji u razvoju	.85	.82
	ST-11 Po mnogima svojim osobinama slušno oštećeni učenici su jednaki učenicima bez smetnji u razvoju	.49	.53
4. FAKTOR	ST-02 Učenici s oštećenim sluhom mogu u redovnoj osnovnoj školi uspješno svladati redovni nastavni program samo uz organizirani dodatni defektološki produženi stručni tretman	.46	.46
	ST-12 Druženje s ostalim učenicima u redovnoj osnovnoj školi je za učenike s oštećenim sluhom korisnije nego druženje sa slušno oštećenim učenicima u specijalnoj osnovnoj školi	.82	.81
	ST-14 Redovna osnovna škola može pružiti učeniku s oštećenjem sluha sve ono što mu pruža specijalna škola	-.38	-.33
	ST-17 Učenici s oštećenim sluhom mogu u redovnoj osnovnoj školi općenito više naučiti nego u specijalnoj školi	.63	.67

Hotellingova metoda glavnih komponenti uz primjenu PB kriterija za određivanje broja značajnih glavnih komponenti omogućila je ekstrakciju četiri faktora (Tablica 6), koji su zatim zarotirani u orthoblique soluciju (Tablica 7). Na temelju paralelnih (PAP) i ortogonalnih (ORP) projekcija varijabli na orthoblique faktore (Tablica 7), analizirana je faktorska struk-

tura indikatora stavova učenika s oštećenim sluhom.

1.FAKTOR opisuje pet varijabli među kojima najveće paralelne i ortogonalne projekcije imaju varijable ST-05 i ST-01, pa su i najodgovornije za njegovo definiranje. Rezultati u tablici 7, nedvosmisleno ukazuju da učenici s oštećenim sluhom smatraju da u

odjelu redovne osnovne škole predstavljaju smetnju. Oni odbijaju čak i svoj smještaj u posebnim odjelima u redovnoj školi jer smatraju da će loše djelovati na uspjeh čitavog odjela. Smatraju da bi najbolje bilo da svi učenici s oštećenim sluhom polaze specijalne škole, a ukoliko se nađu u redovnoj školi očekuju da im nastavnici "koješta" progledaju kroz prste. Sve varijable koje opisuju prvi faktor usmjerene su nepovoljno u smislu odgojno-obrazovne integracije učenika s oštećenim sluhom zato ga možemo imenovati *faktorom odbijanja (svoje) integracije*.

2.FAKTOR definiraju četiri varijable od kojih su dvije (ST-13 i ST- 15), koje se odnose na druženje s učenicima koji čuju, svojim saturacijama i svojim korelacijama najodgovornije za opis faktora. Učenici s oštećenim sluhom smatraju da će u redovnoj osnovnoj školi doživljavati posebne neugodnosti od svojih vršnjaka, kao i da učenici bez smetnji u razvoju ne mogu imati za prijatelja učenika s oštećenim sluhom. Zato su štetna nastojanja da se u redovne osnovne škole uključe slušno oštećeni učenici jer redovnu školu nije moguće u potpunosti osposobiti za prihvata učenika s oštećenim sluhom. I ovaj faktor odražava nepovoljne stavove učenika s oštećenim sluhom prema njihovoj odgojno-obrazovnoj integraciji a definira jedan njezin segment koji se odnosi na druženje učenika. Drugi faktor zato možemo nazvati *faktorom odbijanja druženja s učenicima koji čuju*

3.FAKTOR opisuju varijable koje svojim sadržajem sugeriraju izjašnjavanje o sposobnostima učenika s oštećenim sluhom. Varijabla ST-10 je najodgovornija za opis ovog faktora (PAP-.85 i ORP-.82). Prema sadržaju varijabli koje definiraju treći faktor, kao i prema smjeru odgovora na postavljene tvrdnje, možemo reći da učenici s oštećenim sluhom smatraju da niti neki učenici s oštećenim sluhom ne mogu postići bolji školski uspjeh od učenika koji čuju. Isto tako smatraju da ne mogu postići čak ni isti školski uspjeh kao učenici koji čuju, jer po mnogim svojim osobinama učenici s oštećenim sluhom nisu

jednaki s učenicima koji čuju. Nadalje smatraju da se učenici koji čuju ne mogu pripremiti da razumno i prijateljski prihvate učenika s oštećenim sluhom. Treći faktor odražava nepovoljne stavove učenika s oštećenim sluhom u odnosu na njihove sposobnosti koje su potrebne za boravak i rad u integracijskim uvjetima. Stječe se dojam da imaju osjećaj manje vrijednosti pa ovaj faktor možemo nazvati *faktorom osjećaja inferiornosti učenika s oštećenim sluhom*.

4.FAKTOR upućuje na zaključak da učenici s oštećenim sluhom ne mogu ili ne žele sagledati prednosti koje im pruža redovna osnovna škola. Oni smatraju da druženje s ostalim učenicima u redovnoj osnovnoj školi nije korisnije za učenike s oštećenim sluhom od druženja sa "sebi sličnima" u specijalnoj školi. Nadalje misle da u redovnoj školi ne mogu više naučiti nego u specijalnoj školi kao i da ne mogu uspješno svladati redovni nastavni program niti uz pomoć dodatno organiziranog stručnog rada. Na osnovi ovako izraženih stavova logičan je i njihov stav izražen na varijabli ST-14, gdje većina učenika smatra da redovna osnovna škola ne može pružiti učeniku s oštećenim sluhom sve ono što pruža specijalna škola. Rezultati u varijabli ST-14, ukazuju i na nesigurnost u odgovorima. Petnaest ispitanika je izrazilo nesiguran stav (ne mogu se odlučiti), pa se s time varijabla ST-14 izdvaja iz čitavog sustava primjenjenih varijabli. Četvrti faktor možemo imenovati *faktorom nesagledavanja prednosti koje učenicima s oštećenim sluhom može pružiti redovna škola*.

4.1.8. Interkorelacija orthoblique faktora

Tablica 8

Interkorelacija orthoblique faktora

	OBQ1	OBQ2	OBQ3	OBQ4
OBQ1				
OBQ2	.22			
OBQ3	.15	.12		
OBQ4	.01	.16	-.02	

Dobiveni rezultati u tablici 8, sugeriraju da izolirani faktori predstavljaju zasebne seg-

mente ispitivanog prostora stavova. Iznenađuju međutim, nulte, vrlo niske pa čak i negativne interkorelacije između latentnih dimenzija stavova učenika s oštećenim sluhom.

Analizom faktorskih prostora stavova učenika s oštećenim sluhom prema njihovoj odgojno obrazovnoj-integraciji, uočavamo da niti jedan izolirani faktor nije pozitivno usmjeren u smislu njihove odgojno-obrazovne integracije. Ovako porazne rezultate nismo očekivali jer su ispitanici jednu ili više godina integrirani u redovne škole. Očito je da u procesu integracije učenika s oštećenim sluhom nisu osigurane sve pretpostavke koje su bezuvjetni preduvjet za uspješnu integraciju. Dobiveni rezultati ukazuju na loša iskustva učenika s oštećenim sluhom u redovnoj školi, koja je integraciju, kao cjelina, dočekala nespremno. Osim toga malobrojni stručnjaci-entuzijasti, koji ulažu maksimalan napor da integracija uspije ostali su usamljeni. Izostala je šira podrška društva a u zadnje vrijeme se gotovo prestalo govoriti i pisati o potrebi integracije djece s teškoćama u razvoju. Stječe se dojam da je početni zanos prema pokretu integracije splasnuo. To je velika stručna i društvena šteta jer vra-

ćanjem djece s oštećenim sluhom u specijalne škole onemogućavamo razvoj pojedinim učenicima kojima njihove predispozicije omogućavaju.. Sigurno je također da se odjednom nisu mogle ukloniti sve prepreke integracije ali je isto tako, prema našem mišljenju, sigurno da je izostala društvena a ponekad i stručna podrška ovom procesu (osim deklarativna). Sve probleme koji se javljaju u procesu odgojno-obrazovne integracije učenika s oštećenim sluhom nije moguće u potpunosti otkloniti, ali ih je moguće ublažiti do te mjere da oni ne predstavljaju značajnu smetnju boravku i radu učenika u redovnoj školi. Tu ponajprije mislimo na probleme komunikacije, praćenje nastavnog procesa (frontalni oblik rada), neinformiranost i nepripremljenost učenika i nastavnika, nedovoljna osposobljenost nastavnika i dr. Iako je ovo prvo istraživanje latentnog prostora stavova učenika s oštećenim sluhom prema njihovoj odgojno-obrazovnoj integraciji u našoj zemlji, svojim rezultatima ono upućuje na potrebu da se pokloni mnogo veća pažnja ovom procesu u praksi kao i da se intenziviraju istraživanja koja će probleme koji se javljaju identificirati i objasniti te dati znanstvene preporuke za njihovo optimalno rješavanje.

4.2. Analiza rezultata učenika koji čuju

4.2.1. Frekvencije i postoci

Tablica 9

Frekvencije i postoci odgovora ispitanika na postavljene tvrdnje

Varijable	1		2		3		4		5	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
ST-01	1	2	2	4	10	19	15	29	24	46
ST-02	1	2	1	2	6	11	17	33	27	52
ST-03	1	2	1	2	3	6	7	13	40	77
ST-04	1	2	1	2	2	4	15	29	33	63
ST-05	0	0	1	2	3	6	8	15	40	77
ST-06	0	0	1	2	5	10	3	6	43	83
ST-07	1	2	0	0	7	14	7	14	37	71
ST-08	1	2	0	0	5	10	4	8	42	81
ST-09	1	2	2	4	2	4	15	29	32	61
ST-10	0	0	2	4	6	11	14	27	30	58
ST-11	2	4	0	0	4	8	11	21	35	67
ST-12	2	4	1	2	4	8	12	23	33	63
ST-13	1	2	0	0	1	2	12	23	38	73
ST-14	1	2	3	6	15	29	16	31	17	33
ST-15	0	0	4	8	5	10	15	29	28	54
ST-16	5	10	5	10	15	29	17	33	10	19

Frekvencije i postotke odgovora učenika koji čuju navodimo radi ilustracije. Smatramo da je o rezultatima na uzorku učenika koji čuju suvišna bilo kakva interpretacija. Rezultati iskazani u Tablici 9, sami po sebi govore mnogo. Treba samo napomenuti da su i u ovom uzorku

varijable skalirane tako da odgovor pod brojem jedan znači povoljan stav u smislu integracije učenika s oštećenim sluhom dok odgovor pod brojem pet znači nepovoljan stav o integraciji.

4.2.2. Interkorelacije indikatora stavova

Tablica 10

Matrica interkorelacija indikatora stavova

Varijable	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1																	
2	11.																
3	.44	.23															
4	.52	.26	.39														
5	.39	.10	.62	.49													
6	.13	-.11	.25	.25	.28												
7	.32	-.01	.32	.53	.56	.21											
8	.31	.04	.10	.38	.43	.26	.62										
9	.12	.02	.23	.43	.38	.10	.25	.15									
10	.17	-.07	.18	.04	.15	.20	.14	.24	.27								
11	.21	-.08	.46	.12	.21	.30	.37	.11	.12	.19							
12	.42	-.02	.46	.21	.20	.24	.24	.03	.13	.21	.54						
13	.47	.08	.31	.28	.39	.06	.55	.42	.23	.31	.25	.31					
14	.28	-.09	.15	.22	.11	-.10	.21	-.03	.39	.30	.31	.25	.33				
15	.15	-.09	-.04	.15	-.01	.07	-.06	.23	.11	-.02	.06	.29	-.04	-.14			
16	.28	.02	.32	.13	.25	.10	.23	.12	.14	.22	.27	.42	.37	.23	.14		
17	.16	-.06	.21	.28	.13	.15	.16	.05	.18	.16	.34	.39	.12	.36	.22	.33	

Koeficijenti prikazani u Tablici 10, predstavljaju interkorelacije indikatora stavova u uzorku ispitanika koji čuju. Svi koeficijenti veći od .28 statistički su značajni na .05 razini značajnosti. I u ovoj matrici ima ukupno 127 koeficijenata od kojih je njih 46 statistički značajno. Primjećuje se da je bolja povezanost varijabli u uzorku

ispitanika s oštećenim sluhom. Prevladavaju umjereno visoki koeficijenti korelacija koji se grupiraju unutar četiri grupe varijabli, pa već na ovoj razini interpretacije rezultata možemo pretpostaviti da primjenjene varijable definiraju nekoliko latentnih dimenzija.

4.2.3. Dijagonalna matrica karakterističnih korijenova

Tablica 11

Karakteristični korijenovi (LAMBDA), postotak zajedničke varijance (%) i kumulativni postotak zajedničke varijance (KUM), matrice interkorelacija varijabli

Red. br. varijable	LAMBDA	%	KUM	Red. br. varijable	LAMBDA	%	KUM
1	4.87	.29	.29	10	.66	.04	.87
2	1.84	.10	.39	11	.53	.03	.90
3	1.44	.08	.48	12	.40	.02	.93
4	1.33	.08	.56x	13	.37	.02	.95
5	1.21	.07	.63	14	.28	.02	.97
6	1.10	.06	.69	15	.23	.01	.98
7	.91	.05	.75	16	.20	.01	.99
8	.67	.04	.79	17	.12	.01	1.00
9	.74						
x zadnja značajna LAMBDA							

Prostor od 17 varijabli u ovom uzorku reduciran je na četiri značajne glavne komponente koje objašnjavaju 56% varijabilneta primjenjenih varijabli. Veličina objašnjenog varijabilneta

varijabli veća je za 5.85% od najmanje zajedničke valjane varijance sustava indikatora stavova.

4.2.4. Inverzna dijagonala inverzne korelacijske matrice

Tablica 12
Unikviteti varijabli

Red br. varijable	Unikviteti	Red. br. varijable	Unikviteti
1	.42	10	.70
2	.73	11	.46
3	.35	12	.43
4	.31	13	.47
5	.36	14	.49
6	.67	15	.57
7	.26	16	.69
8	.37	17	.64
9	.55		
Suma SMC = 8.53; Postotak zajedničke valjane varijance = 50.15%			

4.2.5. Komunaliteti indikatora stavova

Unikna varijanca sustava varijabli predstavlja različite činitelje koji nisu mogli biti objašnjeni primjenjenim varijablama pa je smatramo eror varijancom. Količina ukupne objašnjene

varijance veća je u uzorku ispitanika koji čuju za 2%. Najmanji unikvitet ima varijabla ST-07 (.26), a najveći varijabla ST-02 (.73)

Tablica 13

Komunaliteti dobiveni metodom glavnih komponenata

Šifra varijabli	Komunaliteti	Šifra varijabli	Komunaliteti
ST-01	.49	ST-10	.42
ST-02	.59	ST-11	.51
ST-03	.67	ST-12	.72
ST-04	.59	ST-13	.55
ST-05	.64	ST-14	.74
ST-06	.42	ST-15	.48
ST-07	.68	ST-16	.39
ST-08	.77	ST-17	.45
ST-09	.35		

Količina varijance svake varijable koja je objašnjena izoliranim faktorima prikazana je na tablici 13. Može se uočiti da se komunaliteti

varijabli nalaze u rasponu od .35 do .77, te da su srednje visoki komunaliteti najčešći.

4.2.6. Matrica glavnih komponenata**Tablica 14**

Ortogonalne projekcije indikatora stavova na glavne komponente

Šifra varij.	F1	F2	F3	F4	Šifr. varij.	F1	F2	F3	F4
ST-01	.65	.09	.02	.22	ST-10	.39	-.19	-.25	-.41
ST-02	.09	.36	-.14	.66	ST-11	.56	-.43	.12	.03
ST-03	.67	-.00	.01	.47	ST-12	.60	.51	.24	.21
ST-04	.66	.36	.04	.17	ST-13	.66	.13	-.28	-.14
ST-05	.70	.38	.00	.07	ST-14	.44	-.39	-.62	-.13
ST-06	.37	.01	.49	-.20	ST-15	.15	-.17	.65	-.09
ST-07	.70	.35	-.02	-.25	ST-16	.51	-.34	.00	.09
ST-08	.51	.51	.25	-.43	ST-17	.45	-.50	.09	.01
ST-09	.47	.04	-.31	-.17					

Budući da ortogonalna solucija nije realna solucija, rezultate u Tablici 14 navodimo kao ilustraciju. Detaljna analiza ove tablice omogućava pridavanje provizornog značaja pojedinim komponentama. Kako su kose

solucije realnije, interpretaciju izoliranih faktora izvršit ćemo nakon orthoblique rotacije glavnih komponenti.

4.2.7. Orthoblique transformacija

Tablica 15

Varijable koje opisuju ekstrahirane faktore

	Varijable	PAP	ORP
1. FAKTOR	ST-04 Najbolje bi bilo da svi slušno oštećeni učenici polaze specijalne škole	.50	.66
	ST-05 Za normalan rad u razredu redovne osnovne škole slušno oštećeni učenici predstavljaju smetnju	.60	.73
	ST-06 Slušno oštećeni učenik u redovnom razredu osnovne škole može loše djelovati na uspjeh čitavog razreda	.45	.43
	ST-07 Redovnu osnovnu školu moguće je u potpunosti osposobiti za prihvata učenika s oštećenim sluhom	.79	.82
	ST-08 Učenici redovne osnovne škole mogu se pripremiti da razumno i drugarski prihvate učenike s oštećenim sluhom	.99	.82
	ST-13 Učenici bez smetnji u razvoju mogu kao prijatelja imati učenika s oštećenim sluhom	.46	.61
	ST-11 Po mnogim svojim osobinama slušno oštećeni učenici jednaki su učenicima bez smetnji u razvoju	.69	.70
	ST-12 Druženje s ostalim učenicima u redovnoj osnovnoj školi je za učenike s oštećenim sluhom korisnije nego druženje sa slušno oštećenim učenicima u specijalnoj osnovnoj školi	.90	.84
2. FAKTOR	ST-15 U redovnoj osnovnoj školi učenici s oštećenim sluhom doživljavati će posebne neugodnosti od svojih vršnjaka bez smetnji u razvoju	.55	.38
	ST-16 Učenicima s oštećenim sluhom koji idu u redovnu osnovnu školu nastavnici trebaju "koješta" progledati kroz prste	.55	.60
	ST-17 Učenici s oštećenim sluhom mogu u redovnoj osnovnoj školi općenito više naučiti nego u specijalnoj školi	.68	.64
	ST-09 Slušno oštećeni učenici mogu postići isti školski uspjeh u redovnoj osnovnoj školi kao i učenici bez smetnji u razvoju	.44	.52
3. FAKTOR	ST-10 Neki slušno oštećeni učenici mogu postići bolji školski uspjeh od mnogih drugih učenika bez smetnji u razvoju	.46	.51
	ST-14 Redovno osnovna škola može pružiti učeniku s oštećenjem sluha sve ono što mu pruža specijalna škola	.85	.84
	ST-01 Učenici s oštećenim sluhom u redovnoj osnovnoj školi mogu se uključiti samo u posebne razrede (odjeljenja)	.35	.51
4. FAKTOR	i uspješno svladati redovni nastavni program	.81	.72
	ST-02 Učenici s oštećenim sluhom u redovnoj osnovnoj školi mogu uspješno svladati redovni nastavni program samo uz produženi stručni tretman	.81	.72
	ST-03 Štetna su nastojanja da se u redovne osnovne škole uključe i slušno oštećeni učenici	.56	.67

PB kriterij za određivanje značajnih glavnih komponenata i u uzorku učenika koji čuju omogućio je ekstrakciju četiri faktora stavova. Nakon orthoblique rotacije glavnih komponenata dobili smo matricu paralelnih projekcija (PAP) varijabli na orthoblique faktore (saturacije varijabli i faktora), i matricu ortogonalnih projekcija (ORP) varijabli na or-

thoblique (korelacija varijabli i faktora). Ove dvije matrice omogućavaju davanje značenja izoliranim faktorima. U Tablici 15, navedene su samo paralelne, odnosno ortogonalne projekcije varijabli koje dominantno opisuju pojedini faktor.

1. FAKTOR u uzorku ispitanika koji čuju, svojim najvećim projekcijama, opisuje šest varijabli

od kojih se posebno ističu varijable ST-08 i ST-07. Dakle, učenici koji čuju smatraju da se oni ne mogu pripremiti da razumno i prijateljski prihvate učenike s oštećenim sluhom, te da osnovnu školu nije moguće u potpunosti osposobiti za prihvata učenika s oštećenim sluhom. Nadalje smatraju da za normalan rad u redovnoj školi učenici s oštećenim sluhom predstavljaju smetnju, kao i da će oni loše djelovati na uspjeh čitavog razreda. Učenici bez smetnji u razvoju ne mogu imati kao prijatelja učenika s oštećenim sluhom pa bi bilo najbolje da svi takvi učenici polaze specijalne škole. Ovaj faktor orijentiran je vrlo nepovoljno u smislu integracije učenika s oštećenim sluhom. Iznenađuje visok postotak odbijanja integracije (vidi Tablicu 9, varijabla ST-04). Shodno sadržaju varijabli koji opisuju prvi faktor u uzorku učenika koji čuju i u odnosu na njihov smjer, ovaj faktor možemo nazvati *generalnim faktorom odbijanja integracije učenika s oštećenim sluhom*.

2.FAKTOR definira pet varijabli, među kojima se, svojim paralelnim ortogonalnim projekcijama, ističe varijabla ST-12. Učenici koji čuju smatraju da je druženje s ostalim učenicima u redovnoj osnovnoj školi manje korisno za učenike s oštećenim sluhom od njihovog druženja sa "sebi sličnima" u specijalnoj školi. Isto tako izražavaju stav da će učenici s oštećenim sluhom u redovnoj školi općenito manje naučiti nego u specijalnoj školi, jer oni po mnogim svojim karakteristikama nisu jednaki učenicima koji čuju. Ukoliko se nađu u redovnoj školi tada im nastavnici "koješta" trebaju pogledati kroz prste a također će doživljavati posebne neugodnosti od svojih vršnjaka koji čuju. Sadržaj varijabli i smjer odgovora ukazuje da učenici koji čuju smatraju da su učenici s oštećenim sluhom manje sposobni pa imaju nepovoljne stavove čak i kada se govori o korisnosti druženja u redovnoj školi. Drugi faktor možemo nazvati *faktorom odbijanja druženja sa učenicima s oštećenim sluhom u redovnoj školi*.

3.FAKTOR opisuje tri varijable vrlo konzistentnog sadržaja. Najveće projekcije ima

varijabla ST-14. Učenici koji čuju smatraju da redovna osnovna škola ne može pružiti učeniku s oštećenim sluhom sve ono što mu pruža specijalna škola. Oni vjeruju da niti neki učenici s oštećenim sluhom ne mogu postići bolji školski uspjeh od mnogih učenika bez smetnji u razvoju, a ne vjeruju da oni mogu postići čak ni isti školski uspjeh. Ovaj faktor odražava nepovoljne stavove prema sposobnostima učenika s oštećenim sluhom da uspješno savladavaju nastavni program u redovnoj školi. Zato ovaj faktor možemo imenovati *faktorom podcjenjivanja sposobnosti učenika s oštećenim sluhom*.

4.FAKTOR definiraju varijable koje se odnose na oblike integracije učenika s oštećenim sluhom. Ovaj faktor najbolje definira varijabla ST-02. Stavovi učenika koji čuju izraženi u varijabli ST-02 su nepovoljni u smislu integracije učenika s oštećenim sluhom. Oni smatraju da učenici s oštećenim sluhom ne mogu uspješno svladati redovni nastavni program niti uz pomoć organiziranog dodatnog defektološkog stručnog rada. Učenici s oštećenim sluhom ne mogu uspješno savladati redovni nastavni program niti onda kada se nalaze u posebnim odjelima u redovnoj školi pa su štetna nastojanja da se u redovne osnovne škole uključe učenici s oštećenim sluhom. I ovaj faktor je nepovoljno usmjeren prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom. Sadržaj varijabli odnosi se na oblike odgojno obrazovne integracije pa četvrti faktor, izoliran u uzorku učenika koji čuju, možemo nazvati *faktorom odbijanja bilo kakvog oblika odgojno-obrazovne integracije učenika s oštećenim sluhom*

4.2.8. Interkorelacija orthoblique faktora

Tablica 16

Interkorelacije orthoblique faktora

	OBQ1	OBQ2	OBQ3	OBQ4
OBQ1				
OBQ2	.42			
OBQ3	.30	.35		
OBQ4	.33	.20	.17	

Međusobna povezanost izoliranih faktora u uzorku učenika koji čuju veća je nego u uzorku ispitanika s oštećenim sluhom. Najveću međusobnu povezanost imaju 1. i 2. faktor, što je sasvim očekivano jer je prvi faktor definiran kao Generalni faktor odbijanja integracije učenika s oštećenim sluhom, pa je normalno da su ostali faktori stavova učenika o integraciji s njime povezani (svi ostali faktori su također nepovoljno usmjereni). Povezanost 3. i 4. faktora sa prvim je također značajna iako nešto niža. Najmanju povezanost ima 3. i 4. faktor što upućuje da oni opisuju relativno nezavisne segmente prostora stavova učenika koji čuju. To je vidljivo iz sadržaja varijabli koje opisuju navedene faktore kao i njihove interpretacije. Pažljivim pregledom strukture i smjera izoliranih faktora stavova u uzorku ispitanika koji čuju možemo zaključiti da niti jedan faktor nije pozitivno usmjeren prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom. Rezultati ukazuju da su stavovi kako učenika s oštećenim sluhom tako i učenika koji čuju, bez izuzetka, nepovoljno usmjereni prema odgojno-obrazovnoj integraciji djece s oštećenim sluhom. Oni sugeriraju nesprijetnost sudionika integracije da prihvate dijete s oštećenim sluhom i redovnoj školi. Očito je potrebno i ovom prilikom istaknuti da je integracija započela bez dobre pripreme, odnosno bez osiguravanja neophodnih pretpostavki koje ublažavaju probleme odgoja i obrazovanja učenika s oštećenim sluhom u redovnoj osnovnoj školi. Učenici koji čuju i koji su obuhvaćeni ovim istraživanjem imaju iskustva s učenicima s oštećenim sluhom. Ta činjenica potvrđuje da oni ipak vrlo malo znaju o učenicima s oštećenim sluhom. Oni nisu adekvatno informirani i pripremljeni za prihvata učenika s oštećenim sluhom a za pretpostaviti je da i odnos nastavnika, pa i roditelja, prema učenicima s oštećenim sluhom ima značajan utjecaj na formiranje stavova. Vjerojatno je i značajnu ulogu u formiranju stavova učenika koji čuju odigrao i problem komunikacije između učenika, koji zahtijeva posebnu pažnju i strpljenje. Uzroke koji su utjecali na formiranje stavova učenika nismo

istraživali. Konstatirali smo stanje koje se očituje u strukturi i smjeru stavova jednih i drugih učenika. Dobiveni rezultati opominju stručnjake i društvo u cjelini da je potrebno uložiti više stručnih i materijalnih napora kako bi odgojno -obrazovna integracija bila uspješnija. Rješavanju ovih problema trebaju doprinijeti ponajprije sveobuhvatna znanstvena istraživanja koja će rasvijetliti većinu problema integracije i tako omogućiti njihovo ublažavanje. Bez obzira na dobivene rezultate odgojno- obrazovna integracija učenika s oštećenim sluhom će se i dalje provoditi jer time pridonosimo postizanju zadovoljstva i sreće kod osoba s oštećenim sluhom kao i humanizaciji odnosa u čitavom društvu.

4.3. Kongruencija faktorskih prostora izoliranih u uzorku učenika s oštećenim sluhom i uzorka učenika koji čuju

Kongruencija faktorskih prostora stavova učenika s oštećenim sluhom i učenika koji čuju prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom izračunata je Tuckerovom metodom kongruencije. Prema prijedlogu autora kongruentnim se mogu smatrati oni faktori čije se veličine koeficijena kongruencije kreću od .999 do .939.

Tablica 17

Koeficijenti kongruencije između orthoblique faktora dobiveni na osnovi paralelnih projekcija

Učenici s oštećenim sluhom

	OBQ1	OBQ2	OBQ3	OBQ4
Ispitanici koji čuju	OBQ1 .57	.25	.32	-.34
	OBQ2 .26	.45	.29	.57
	OBQ3 -.15	.19	.48	-.02
	OBQ4 .54	.02	-.49	.27

Tablica 18

Koeficijenti kongruencije između orthoblique faktora dobiveni na osnovi ortogonalnih projekcija

Učenici s oštećenim sluhom

	OBQ1	OBQ2	OBQ3	OBQ4
Ispitani- nici koji čuju	OBQ1 .57	.25	.32	-.34
	OBQ2 .26	.45	.29	.57
	OBQ3 -.15	.19	.48	-.02
	OBQ4 .54	.02	-.49	.27

Činjenica da je struktura izoliranih faktora stavova u uzorku ispitanika s oštećenim sluhom i u uzorku ispitanika koji čuju različita, te da su shodno tome i različito imenovani govori o tome da ne možemo očekivati statistički značajnu kongruentnost faktorskih prostora. Rezultati u Tablicama 17 i 18, to zorno pokazuju. Veličine koeficijenata kongruencije dobivene na osnovi paralelnih i ortogonalnih projekcija orthoblique faktora omogućavaju zaključak da niti jedan par faktora ne možemo proglasiti kongruentnim. Najveću međusobnu povezanost imaju prvi faktor izoliran u uzorku učenika s oštećenim sluhom i prvi faktor izoliran u uzorku učenika koji čuju (PAP = .57 i ORP = .80). Dakle njihovi koeficijenti ne dostižu ni približno veličinu od .939, koju je autor ove metode predložio kao donju granicu u kojoj možemo smatrati dva faktora kongruentnim.

5. ZAKLJUČAK

Istraživanje stavova učenika s oštećenim sluhom i učenika koji čuju prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom izvršena je u latentnom prostoru stavova kojeg opisuju 17 manifestnih varijabli-indikatora stavova. Uz pomoć faktorske analize utvrđen je i latentni prostor. Upotrebljen je PB kriterij za zaustavljanje ekstrakcije faktora. Tuckerovom metodom kongruencije provjerena je kongruentnost faktorskih prostora, izoliranih u oba uzorka ispitanika.

Izolirana su po četiri faktora u svakom uzorku ispitanika ali se njihova struktura a time i sadržaj značajno razlikuju. Razlikuju se toliko da niti jedan par faktora nije mogao biti proglašen kongruentnim. Opća karakteristika izoliranih faktora u oba uzorka ispitanika je njihova nepovoljna usmjerenost u smislu odgojno- obrazovne integracije učenika s oštećenim sluhom. Izolirani faktori u ovom istraživanju imenovani su ovako:

1. Faktori izolirani u uzorku ispitanika s oštećenim sluhom

1.1.Faktor odbijanja(svoje) integracije

1.2.Faktor odbijanja druženja s učenicima koji čuju

1.3.Faktor osjećaja inferiornosti učenika s oštećenim sluhom

1.4.Faktor nesagledavanja prednosti koje učenicima s oštećenim sluhom može pružiti redovna škola

2. Faktori izolirani u uzorku ispitanika koji čuju

2.1.Generalni faktor odbijanja integracije učenika s oštećenim sluhom

2.2.Faktor odbijanja druženja s učenicima s oštećenim sluhom u redovnoj osnovnoj školi

2.3.Faktor podcjenjivanja sposobnosti učenika s oštećenim sluhom

2.4.Faktor odbijanja bilo kakve odgojno-obrazovne integracije učenika s oštećenim sluhom

Dobiveni rezultati pokazuju da je proces odgojno-obrazovne integracije u nas, započeo bez valjanih priprema svih sudionika integracije. Ovi rezultati nas ne smiju obeshrabriti. Oni moraju dati snažan podsticaj znanstvenim istraživanjima koja će omogućiti spoznaju problema i njihovo uklanjanje i ublažavanje. Proces odgojno-obrazovne integracije djece s oštećenim sluhom ne smije biti zaustavljen. On mora biti potpomognut radom stručnjaka različitih profila i brigom društva u cjelini, kako bi se dalje razvijao i usavršavao, jer uspješnom odgojno-obrazovnom integracijom djece s oštećenim sluhom pridonosimo njihovoj osobnoj sreći i zado-

voljstvu pa tako pridonosimo i humanizaciji društva.

6. LITERATURA

1. LEVANDOVSKI, D.: Odnos nastavnika prema integraciji mentalno retardirane djece u redovni odgojno-obrazovni sistem. Defektologija, Vol. 18, br. 12, s. 45-53. Zagreb, 1982. g.
2. MEJOVŠEK, M. i STANČIĆ, V.: Struktura stavova nastavnika redovnih osnovnih škola prema odgojno obrazovnoj integraciji djece sa smetnjama u razvoju. Defektologija, Vol. 18, br. 1-2, s. 39- 45. Zagreb, 1982. g.
3. OBERMAN-BABIĆ, M.: Stavovi učenika redovne i specijalne škole prema odgojno-obrazovnoj integraciji djece sa smetnjama u razvoju (disertacija). Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1987. (neobjavljeno)
4. RADOVANČIĆ, B.: Stavovi nastavnika prema odgojno-obrazovnoj integraciji djece s oštećenim sluhom. Defektologija, Vol. 21, br 2, s. 49-63. Zagreb, 1985. g.
5. STANČIĆ, V.: Perspektive odgoja i obrazovanja djece i omladine sa smetnjama u razvoju u jedinstvenom odgojno obrazovnom sistemu. U: Stančić, V.: Zbirka rasprava i referata iz područja psihologije, obrazovanja i rehabilitacije osoba sa somato psihičkim oštećenjima. Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1977. g. (neobjavljeno).
6. STANČIĆ, V. i suradnici.: Odgojno obrazovna integracija djece s teškoćama u razvoju (Teorijski problemi i istraživanje- Izvještaj br. I), (interno izdanje) Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1982. g.
7. UZELAC, M.: Subjektivne pretpostavke odgojno obrazovne integracije djece s oštećenim sluhom. (disertacija, neobjavljeno), Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1989. g.
8. ZOVKO, G.: Odgojno obrazovna integracija djece s teškoćama u razvoju. Novosti, Časopis

ATTITUDES TOWARD EDUCATIONAL INTEGRATION OF PUPILS WITH DISTURBED HEARING

Summary

This paper presents results of the investigation of attitudes of pupils with disturbed hearing and pupils with normal hearing toward the educational integration of pupils with disturbed hearing. Investigation was carried out on the 17 variables (attitude indicators), which can be grouped on those concerning the readiness of hearing pupils to accept hearing disturbed pupil, on those which concern the level of preparation of the regular primary school for the acceptance of pupils with hearing impairments and on those concerning the ability of hearing impaired pupil for successful mastering of school program. Some variables concentrate on the socialization effects of school and on some general characteristics of hearing disturbed pupils as well.

Sample of pupils with hearing impairment had 54 subjects, while the sample of hearing pupils had 52 subjects. Obtained data were processed through factor analyses. Alliance between factor spaces in the sample of

hearing pupils and pupils with impaired hearing, was analyzed through the Tucker method of congruency. Analyses of results showed four extracted factors in both samples. The structure of isolated factors in both samples is significantly different. It is confirmed through the congruency of factor spaces, which showed that no pair of factors can be regarded as congruent.